

„Kuća stoji na južnoj padini Festungsberga, negde na polovini visine. Jedna, takozvana, vila“. Jer kad ko jednom već živi na Menhsbergu ili na Festungsbergu, onda to boravište mora zvati vilom. Zvuči otmeno i svi se raduju što je to jedna vila.“

Događaj [pre1920]

Moj deda Eduard Štokhamer bio je direktor banke u Velsu. Upleo se u sumnjive finansijske poslove i imao je peh da ga upecaju. Očigledno je bio nelegalno uzeo izvesnu sumu kako bi svom sinu Rudolfu omogućio karijeru u industriji šešira. Doduše, ta suma je navodno bila vraćena, ali trenutak prekasno. Morao je da podnese ostavku i pošto je, po vladajućem običaju, imao izražen osećaj časti, osećao se *obeščašćen*.

Štokhamer je postao strastveni biciklista. Dakle, odvezao se biciklom do Salzburga (bilo je to početkom dvadesetih godina) kako bi podalje od porodice oduzeo sebi život. Sačuvalo se oproštajno pismo sinu Rudolfu.

Vest o smrti mami saopšti polagano i što obzirnije. U prvi mah pred Hedicom, koliko je moguće, odgovlači kako sam umro. Molim Te, pobrini se za sve, uteši dobru mamu. Na mojoj poslednjoj vožnji ona mi je bila jedina misao i samo bih zbog nje rado izbegao užasan čin, kad me na to ne bi gonila nemogućnost daljeg života. Ubeđen sam da se stvar odmotava dalje, da ćeš i Ti biti sramotno uvučen u saučesništvo, te da mučenje ostavlja posledice koje mi dalji život čine nemogućim. Svojevremeno sam uplašivao za kremaciju. Tebi će vratiti razliku..." (Slede uputstva).

Mnogo godina kasnije našao sam to pismo na tavanu. Ni roditelji, ni baba i deda nisu smatrali da je slučaj vredan pomena. Moja majka Hedviga (ili Hedl [Hedica]) bila je premlada da bi se sećala. Od jednog rođaka dobio sam samo maglovita obaveštenja. Prema tome, ja ne znam da li je samoubistvo bilo činjenično pokušano ili su druge okolnosti sprečile pokušaj.

Sprečiti *njega*, to znači, omogućiti *mene*. Pošto „užasan čin” nije uspeo ili je izostao (što je možda

samo visilo o koncu), mogao je biti pokrenut sled činjenja i nečinjenja, ona igra s haosom čiji se završeci u formi rečenica ovde šire preko papira.

Kako izgleda, moj ujak Rudolf Štokhamer, koji je ubrzo postao uspešan industrijalac, osećao je obavezu da obešteti mog dedu, koji se radi njega bio gotovo ruinirao. U Salzburgu je, prema tome, na pristojnoj udaljenosti od mesta krivične radnje, bila podignuta jedna *vila*, i to među drvećem na južnoj padini Festungsberga* na privilegovanom položaju.

Posle kalamiteta ljudima iz finansijske branše mahom ide bolje nego, recimo, sitnim lopovima. Ovi od slučaja do slučaja tonu sve dublje, dok se oni, koji sa sudijama dele jezik i stil života, uvek iznova uzdižu, često čak i više nego pre slučaja.

Kod mog dede to se dogodilo barem u odnosu na boravište: ležalo je pedeset metara iznad grada, izolovano u šumi, s najlepšim pogledom na Alpe. Tu je mogao zaboraviti sumorni industrijski grad Vels, mrtva brda akata i gubitak časti.

Kremacija, za koju je „svojevremeno uplaćivao”, bila je odgođena – kako se pokazalo – za dvadeset godina. I dalje je uplaćivao male iznose, a ja i danas vidim pred sobom pohabani koverat s imenom pogrebnog društva „Oganj”.

.....

* Festungsberg, deo Menhsberga, brda u centru Salzburga na čijem vrhu je tvrđava.

Emilija Štokhmer (rođena Rzipa), Hedviga Štokhmer,
Eduard Štokhmer

Hedviga Amanshauzer (rođ. Štokhamer), Helmut Amanshauzer

„Moj otac je bio srednjoškolski profesor. U to vreme čak bi se i neki šuca od srca nasmejao kad bi jedan takav došao da zatraži ruku njegove lepe kćeri. Srednjoškolski profesor, to se tada nije kotiralo. Verovatno ni danas.“

Posledice događaja [1926–1928]

Deda Štokhamer je hteo, alegorijski rečeno, da donese smrt u Salcburg, hteo je da sopstvenom smrću opteretiti grad; međutim, ono što je posle propalog samoubistva činjenično sa sobom doneo u grad, bila je, takoreći, suprotnost smrti, naime život u formi njegove porodice, pre svega kći *Hedl*, takoreći jedan „bumefekat prirode“.

Na žalost mojih dede i babe, Hedl je ubrzo postala *vanderfogel*^{*}, *ptica selica* koja se nije dala obuvati

.....

* Grupna formacija, osnovana 1896. godine koja je postala polazište nemačkog omladinskog pokreta. Težila je prevladavanju velegradske civilizacije i specifično omladinskom životnom stilu.

u fine cipele i čarape, ni ogrtati apartnim štofovima koji bi ostavljali utisak na bogate Salcburžane. Kao *Jugendbevegte** gurala je svoje nežne nožice u grube planinske cokule. Ali to profanisanje nipošto nije delovalo odbojno na izvesnog *Helija*, vođu salcburških vanderfogela; naprotiv!

Helmut Amanshauzer dolazio je iz predgrađa Maksglan, a to je značilo: iz neugledne porodice. „Ič nije im'o", kako se govorilo, ali ipak je bio doktor geologije, što je budilo izvesne nade za budućnost.

Na njegovu sreću, cura kao Hedl polagala je samo na unutarne bogatstvo.

„Kad je čovek u istinskom smislu bogat, onda nije kao skorojevići koji iznose na pazar sve što jesu i što imaju. Ne, radije sasvim tiho kleknuti u velikoj usamljenosti i duboko u sebi oslušivati sve one izvore koji žubore u suzdržanoj razdraganosti." (Dnevnički zapis)

Dok je Hedica (Hedl) te unutrašnje izvore verovatno pronalazila u sebi i u Heliju, njeni roditelji nisu primećivali ništa tome slično.

„Amanshauzeri su proleterii" – tako se to tradicionalno govorilo u krugovima mojih dede i babe Štokhamera, i „Taj se uvalio u toplo gnezdašce", govorili su o mom ocu, kad se s Maksglana preselio u vilu na Festungsbergu.

.....

* Pristalica Jugendbewegung, Omladinskog pokreta, ovde, uz to, i igra reči: *mladopokretna, pokretna omladinka*

Pod tvrđavom

Tamo gde stoji zgrada u kojoj sam odrastao, još samo pre dva stoleća ne bi trpeli ni zidove, ni drveće. Tu je strmo naviše vodio put ka *tvrđavi*. Njeni topovi zah-tevali su голу, brisanu padinu.

Pogleda li čovek kroz grane drveća ka tvrđavi, mo-gao bi pomisliti da je premešten u prošlost: lišće, zi-dine, nebo. Takve prizore pokazuju razglednice pa ih posetioci, koji ih razašilju, smatraju slikama iz starog vremena. U stvarnosti, to su moderne, romantizovane perspektive. Kad bi ko u prošlosti pogledao naviše ka tvrđavi, tamo bi ugledao nešto sasvim drugo: naime, jednu delotvornu odbrambenu mašinu.

Ni tada, ni danas, na toj padini se ne bi smela podići vila. Tada je postojala strategijska, danas postoji senti-mentalna zabrana koja donosi korist. Mrtva tvrđava je toliko omiljena da se na njenim padinama ni po koju cenu ne želi dopustiti gradnja novih vila. Novinari koji danas kontrolišu kategorički imperativ, jednodušno bi ustali protiv toga.

Pritom su pre sto godina, kad sentimentalnost još nije bila na ceni, hteli da uklone tvrđavu. Da se to do-godilo, možda bi tamo gore stojao luksuzni hotel *Zum Alpenblick* (Kod alpskog vidika), okružen parkom sa spomenicima i mnogobrojnim klupama na kojima bi bile postavljene male tablice: *Städtischer Verschöne-rungsverein* (Društvo za ulepšavanje grada). Jedna vi-zija pred kojom bi ustuknuo svaki gradonačelnik koji se oseća na visini vremena: toliko su u međuvremenu senzibilni postali naši političari.

Kuća na Festungsbergu

Ali, između stare krutosti i nove senzibilnosti postojala je jedna pauza, period društvene nebrige iz koje su korist izvlačili privatni profiteri. Prema tome, na tom probirljivom mestu stoji kuća. Ona pokazuje da tvrđava više nije u životu, u neku ruku živi mufta na jednom brežuljku mrtvih. Drveće je grobno zelenilo tvrđave.

Kao deca igrali smo se kuglanja sa starom topovskom đuladi koja je pri baštenskom radu izlazila na videlo. Mala od mermera, veća od peščara. Više ne znam kad sam počeo da razmišljam o đuladi. Najpre je to bio samo utisak, neka zbrkana predstava koja je vodila u ponor vremena: u starovremenske zadimljene topovske cevi.

S takvim slikama, koje nas ma kad spopadaju, započinje svaki sled misli.

Kasnije rekoh sebi: Te smešne kugle za igru su smrtna ozbiljnost jednog drugog vremena. Odatle vodi sledeći skok misli ka stvarima koje mi danas, u sadašnjosti, uzimamo smrtno ozbiljno.

Ono što je s tvrđave doletalo u našu baštu, bili su bezazleni predmeti: tanjiri, čaše, escajg i druge utenzilije iz restorana. I ponekad, u nenadanim letnjim nepogodama, oluja bi nam donela suncobran.

Danas, u letnjim večerima kad su otvoreni prozori, odgore dopire buka folklornih koncerata: tutnjava cipela, cika jodlovanja, gromoglasni refreni zatalasanih kola.

Stari gospodari utvrđenja nisu mogli ni sanjati kako će se društvo jednog dana okupljati u njihovim dvoranama. Toliko se svet, za samo nekoliko stoleća, pretvorio u nerazumljivu skasku.